

ÅSA WIKFORSS – MÅRTEN WIKFORSS

EZÉRT DEMOKRÁCIA!

ÅSA WIKFORSS
MÅRTEN WIKFORSS

EZÉRT DEMOKRÁCIA!

A tudásról és a népuralomról

Fordította
DOBOSI BEÁTA

TYPOTEX

The cost of this translation was supported by a subsidy
from the Swedish Arts Council, gratefully acknowledged.

**SWEDISH
ARTS COUNCIL**

A fordítás a következő kiadás alapján készült:

Därför Demokrati – om kunskapen och folkstyret

Fri Tanke, Stockholm, 2021

© Åsa Wikforss & Märten Wikforss 2021 by Agreement with Grand Agency

Hungarian translation © Dobosi Beáta, 2023

Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2023

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

ISBN 978 963 493 269 7

Kedves Olvasó!

Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!

Újabb kiadványainkról, akcióinkról a www.typotex.hu

és a facebook.com/typotexkiado oldalakon értesülhet.

Typotex Kiadó

Alapította Votisky Zsuzsa, 1989

A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók

és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: Németh Kinga

Felelős szerkesztő: Türk Rita

Tördelés: Madarász György

Borítóterv: Ángyán Júlia

Nyomta és kötötte: OOK-PRESS Nyomda, Veszprém

Felelős vezető: Szathmáry Attila

TARTALOM

<i>Előszó</i>	9
<i>Bevezetés</i>	15
1. Demokrácia és igazság	29
<i>A tökéletes diktatúra és a tökéletlen demokrácia</i>	63
2. Populizmus és tudás	67
<i>A diktatúra fél a néptől</i>	102
3. Szakértők uralma	105
<i>A demokratikus béke</i>	136
4. Demokrácia az igazságon túli korban	141
<i>Aki útban van, magára vessen</i>	175
5. A tér igazsága	177
<i>Irodalom</i>	221
<i>Jegyzetek</i>	251

Nagyapánknak, Ernst Perssonnak (1896–1962)
Egy azon sokak közül, akik felépítették a svéd demokráciát

ELŐSZÓ

Amikor 2017-ben az *Alternatív tények* című könyvemet írtam, a tudást fenyegető veszélyek aggasztottak. A dezinformáció, a tudományellenesség, a szakértőkbe vetett bizalom megingása és a tudással szembeni ellenállás. Nyugtalanított, hogy egyre inkább megkérdőjelezzik a tudás értékét, még a svéd iskolarendszeren belül is, és kétségbe vonják a megalapozatlan és a megalapozott, a vélemény és a tudás közötti tényleges különbséget. Az aggodalmaimat az a meggyőződés táplálta, hogy tudás nélkül az emberiség nem maradhat fenn. Mert ahhoz, hogy elérjük az egyéni vagy társadalmi céljainkat, tudásra van szükségünk. E nélkül nem lehet betegséget gyógyítani, szociális problémákat megoldani vagy kielégítő életet élni. Mivel a tudáshoz jó okok kellene, használnunk kell az értelmünket. Ugyanakkor hangsúlyoztam, hogy ez nem azt jelenti, hogy az emberi létben egyedül az értelemnek van értéke. Az érzelmeink, reményeink és álmaink ugyanolyan fontosak. Csak azt akartam mondani, hogy a tudáshoz értelemre van szükség, és mivel a tudás ekkora értéket képvisel, résen kell lennünk, ha bármi módon megkérdőjelezzik, lebecsülik vagy tagadják. Az értelmünknek köszönhetően felülkerekedhetünk félelmeinken és előítéleteinken, felismerhetjük a hamis és megalapozatlan állításokat, és jobb világot teremthetünk.

Azt a könyvemet a 2016-os világpolitikai események hatására írtam meg. Természetesen az egész Brexittel, valamint a dezinformáció, a heves érzelmek és a közösségi médiában folytatott célzott befolyásolási kampányok fémjelezte referendummal kezdődött. Ezt követte az álhí-

rek széles körű terjesztésével járó elnökválasztás az Egyesült Államokban. A megdöbbsent világ próbált megbékélni a ténnyel, hogy az elnöki tisztet ezentúl Donald Trump fogja betölteni. Egy olyan ember, akiről kiderült, hogy gátlástalanul hazudozik és túloz, amin nem tud és nem is akar változtatni, elutasítja a szakértelmet, és összeesküvés-elméleteket terjeszt az égvilágon mindenről, például a politikai ellenfeleiről. A vérbeli demagóg minden tulajdonságával rendelkezik. Ezért aggasztott az amerikai demokrácia sorsa, és a félelmem indokoltnak bizonyult. Úgy-szintén nyugtalanított a jobboldali nacionalista populizmus globális térnyerése és a demokratikus intézményekbe vetett hit aláásásához használt dezinformáció. És bár ezek az aggodalmak késztettek írásra, nem sokat szóltam arról, miért fenyegeti a tudásra leselkedő veszély a demokráciát is. Rájöttem, hogy az összefüggés alaposabb tisztázása érdekében írnom kell még egy könyvet.

Ez a könyv az öcsémmel, Mártonnal folytatott beszélgetéseinkből sarjadt ki. Az 1960-as évek elején születtünk, bő tizenöt évvel a második világháború vége után. Egy gyereknek tizenöt év végtelenül hosszú idő, de a háború utóhatásai még abban a Svédországban is érezhetők voltak, amelyet megkímélt a nagy katasztrófa. A szüleink az 1920-as években jöttek világra, és elmesélték, milyen volt, amikor Hitler hadserege megszállta a szomszéd államokat. Apánk altiszt volt Ystadban, és egy bunkerből kémlelte a Balti-tengert, hogy jönnek-e a németek. Anyánk még iskolába járt Malmöben, és az osztályába zsidó gyerekek érkeztek, akik a tengerszoros túlpártjáról, Dániából települtek át. Esténként a bérházuk tetején állt, és a szövetségesek tovahúzó bombázóit figyelte. Mint a nemzedékünk sok más tagját, minket is az a kérdés foglalkoztatott, hogyan törhetett ki egy ilyen háború, miként szedhetett rá egy nyilvánvalóan őrült, nevetséges bajuszt viselő bohóc ennyi embert, és sodorhatta a világot ekkora katasztrófába. Hogyan lehettek a vérről, földről és hazáról szóló ostobaságai ennyire sikeresek? Hogyan verhettek gyökereket a zsidókkal kapcsolatos bizarr összeesküvés-elméletei, és vezethettek kegyetlen népirtáshoz? Zavaros rémálomnak tűnt, távol a „népek otthonává” lett, biztonságos Svédországtól, amelyben felnőttünk, mégis folyton ott ólálkodott a háttérben, kellemetlenül közel. A rádióban fur-

csa, új háborúkról beszéltek, hidegháborúról és a minden életet kioltó, felfoghatatlan atomháborúról. Amikor a hónap első hétfőjén megszólaltak a szirénák, hazarohantam, és elbújtam a ruhásszekrényben. Azt mondták, csak próba, de sosem lehet tudni...

A sötét árnyak ellenére úgy tűnt, a világ jó irányban halad. Egyre több demokrácia alapjait vetették meg, egyre kevesebb háborús cselekményre került sor. Amikor 1989-ben ledőlt a berlini fal, és véget ért a hidegháború, életemben először úgy éreztem, hogy talán mégis van remény az emberiség számára, talán mégis el lehet kerülni a világméretű katasztrófát. Önfelédten fordultam az örömet jelentő tevékenységek felé, színházba jártam, és szépirodalmat olvastam. Az egyetemen irodalmat, később filozófiát hallgattam. Mártennt inkább a társadalmi kérdések érdekelték. Zsurnalisztikát tanult Göteborgban, majd tizenöt évig újságíróként dolgozott, diplomát szerzett történelemből és politikatudományból, aztán kommunikációval kezdett foglalkozni, és belépett a multinacionális nagyvállalatok világába. A politológián belül leginkább a demokrácia, valamint a diktatúra és a háború viszonya foglalkoztatta. Rendes kistestvérként jót mulatott a nővére életidegen nyelvfilozófiai és ismeretelméleti tanulmányain. Ám ezt a nézetét hamarosan felül kellett bírálnia. Köztudott, hogy a kistestvérek is öregszenek.

A 21. század elején megint nagyot fordult a világ. A demokrácia hanyatlásnak indult, és a viharos 2016-os év után egyszeriben a tudás kérdése állt a világ eseményeinek középpontjában. Sokat beszélgettünk Mártennel ezekről a fejleményekről, és megszületett az ötlet, hogy írjunk közösen valamit. Ennek eredménye az *Ezért demokrácia!* Meglepődtünk, hogy a roppant különböző érdeklődésünk mindkettőnket ugyanoda vezetett: ahhoz a felismeréshez, hogy a demokrácia nem akármilyen politikai berendezkedés, hisz a történelem bebizonyította, hogy minden másnál jobban szolgálja az emberiséget és az egyént, mert komolyan veszi az értelmet meg a tudást, és abból a meggyőződésből indul ki, hogy mindenki képes jó döntést hozni. A könyv öt fejezetének megírása közben végig beszélgettünk. Márten négy rövid esszét ékelt a fejezeteim közé, amelyben az autoriter állam természetéről, az észszerűtlensége és engesztelhetlensége következményeiről értekezik. Én

filozófusként a tudással és a demokráciával összefüggő átfogó kérdésekkel foglalkozom. Márten nem kutató, újságíróként járult hozzá a könyvhöz a demokráciával kapcsolatos évtizedes érdeklődése és olvasmányai alapján.

A feltett kérdések sok tudományterületen ívelnek át: az ismeretelméleten, a politikai filozófián, a pszichológián és a politikatudományon. Senki sem jártas mindegyikben, és fontos megjegyezni, hogy én elsősorban filozófiai ismeretekkel rendelkezem. Jelenleg a tudással szembeni ellenállás témájában vezetek egy (a Nemzeti Bank Jubileumi Alapja által finanszírozott) nagy interdiszciplináris kutatási programot, amelyben filozófusok, pszichológusok, politikatudósok és médiakutatók vesznek részt. Sokat tanultam tőlük, főleg Kathrin Glüer filozófia-, Torun Lindholm pszichológia-, Henrik Oscarsson politológia- és Jesper Strömbäck médiakutató professzortól. Szeretnék köszönetet mondani Ludvig Beckman politológiai professzornak is, aki elolvasta és politikatudományi megjegyzésekkel látta el a kéziratot. A segítsége felbecsülhetetlen volt az alapvető demokráciaelmélet megismeréséhez, és sok egyszerűsítéstől megmentett. Köszönöm Erik Fichtelius újságírónak is, aki értékes észrevételeket tett az ötödik fejezettel kapcsolatban, valamint a kiadónknak, Christer Sturmarknak, aki az egész könyvet elolvasta és véleményezte. A két lányom, Clara és Hannah filozófiát és politikatudományt hallgatott, és a megjegyzéseik, hozzászólásaik nagy segítséget jelentettek. A férjem, Adam szokás szerint mindent megvitatt velem, és segített a gondolataim kikristályosításában. Mondani sem kell, hogy a szövegben maradt hibákért és egyszerűsítésekért mi vagyunk felelősek Mártennel.

A könyvet az anyai nagyapánknak, Ernst Perssonnak ajánlottuk. 1896-ban született Ystad mellett, abban a sorsdöntő időszakban élt, amikor Svédország demokráciává fejlődött, és azok közé tartozott, akik hozzájárultak a modern Svédország megszületéséhez. Fiatal korában hajón dolgozott, és mindössze huszonhét évesen a Tengerészszövetség ombudsmanja lett. Autodidakta módon képezte magát, és részt vett a szövetség könyvtárának létrehozásában. A demokráciába vetett hite sziklaszilárd volt. Tartott a Szovjetunióban kiépülő diktatúrától, a szö-

vetségben pedig harcolt a kommunisták ellen, akik forradalmat terveztek, és erőszakkal akarták magukhoz ragadni a hatalmat. Egyszer megverték, és ellopták az aktatáskáját. Az 1930-as években, amikor sok svéd azt hitte, hogy Herr Hitler most végre rendet tesz, ő tisztán látta, mi készül Németországban. Ernst papa és Ingeborg mama megszakította a kapcsolatot bizonyos barátaival. Nagyapa mérhetetlenül visolygott a Németországban előretörő nácizmustól.

*Åsa Wikforss
Stockholm, 2021. április 20.*